

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3400>

ArticleHistory:

Received

06/06/2023

Accept

14/07/2023

Available

online

15/07/2023

VIEWS OF TEACHERS ON MULTICULTURALISM AND MULTICULTURAL EDUCATION

ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Orgay Ercan¹

Abstract

The aim of this research is to identify and analyze the views of teachers working in different school environments on multiculturalism and multicultural education. In the research, interviews were conducted with teachers working in different school types in Ereğli District of Zonguldak. As a data collection tool in the research, the interview form "Teachers' views on multiculturalism and multicultural education" consisting of 18 questions was applied. Participants explained their perceptions of multiculturalism, multicultural education approaches, their educational status related to multiculturalism, and their views on the impact of students' cultural differences on teachers' teaching practice. In addition, they also explained the problems they experienced most in multicultural classrooms and their ability to solve these problems. It has been determined that almost all of the participants attended classes in multicultural classrooms and perceived multiculturalism as different culture and cultural diversity, and defined multicultural education as education in cosmopolitan and culturally diverse classrooms. It is stated that they perceive the positive aspects of multicultural education in terms of students as recognizing, understanding and seeing different cultures and values. In the study, it was emphasized that multiculturalism and multicultural education are extremely important processes for schools.

Keywords: Culture, Multiculturalism, Multicultural Education, Teachers

Özet

Bu araştırmanın amacı farklı okul ortamlarında görev yapan öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerini tespit ve analiz etmektir. Araştırmada Zonguldak İli Ereğli İlçesinde farklı okul türlerinde görev yapan öğretmenler ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 18 sorudan oluşan "Öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin görüşleri" görüşme formu uygulanmıştır. Katılımcılar çokkültürlülük algılarını, çokkültürlü eğitim yaklaşımlarını, çokkültürlülük ile ilgili eğitim durumlarını ve öğrencilerin kültürel farklılığının öğretmenlerin öğretmenlik uygulaması üzerindeki etkisine ilişkin görüşlerini açıklamışlardır. Bununla birlikte çokkültürlü sınıflarda en çok yaşadıkları problemler ve bu problemleri çözmeye becerilerini de açıklamışlardır. Katılımcıların tamamına yakını çokkültürlü

¹ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Orgay3667@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6964-3061

sınıflarda derse girmiş olup, çokkültürlülük farklı kültür, kültürel çeşitlilik şeklinde algıladıkları, çokkültürlü eğitimi ise kozmopolit, kültürel farklılıkların olduğu sınıflarda yapılan eğitim şeklinde tanımladıkları tespit edilmiştir. Çokkültürlü eğitimin öğrenci açısından olumlu yönlerini ise farklı kültürleri, değerleri tanıma, anlama, görme şeklinde algıladıkları belirtilmiştir. Çalışmada çokkültürlülüğün ve çokkültürlü eğitimin okullar için son derecede önemli bir süreç olduğu vurgulanmıştır

Anahtar Kelimeler: Kültür, Çokkültürlülük, Çokkültürlü Eğitim, Öğretmenler

GİRİŞ

Kültür, bir bireyin yaşadığı toplumda küçük yaşlardan itibaren bilerek ya da farkında olmadan benimsediği davranış, hayat tarzı ve konuşma şekli biçiminde ifade edilebilir (Çakır, 2011, s. 249).

Kültür, bireyin içinde bulunduğu sosyal ortam ve kendi evreniyle alakalıdır. Başka bir deyişle, insanların oluşturduğu değerler, yenilikler bunların değişimi ve gelişimini kavramak kültürü kavramaktır. Evrensel kültür veya uygarlık, insanlığın oluşturduğu ya da var ettiği evrensel nitelikli değerlerdir. Bilimsel, sanatsal ve felsefi eserler bunlar arasında sayılmaktadır. Evrensel kültür insan zihninin düşünceyi işlemesi, bunu geliştirmesi neticesinde meydana gelen bilgi, yetenek ve tavırların meydana geldiği kıymetler toplamından oluşturmaktadır. Ulusların oluşturduğu ve diğer milletlerden ayrı olan yetenek, bilgi ve tavırlar ulusal kültürü oluştururken, belli bir bölgede belirli bir sürede yaşayan insan topluluğuna ait değerler ise yerel kültür olarak nitelendirilmektedir. Bütün farklı toplulukların aynı ortamda yaşamasına da çokkültürlülük denilmektedir (Çüçen, 2005, s. 114-115; Demirdağ, 2019a, s. 307).

İnsanların eğitim düzeyi arttıkça çokkültürlülük bakış açısı gelişebilmektedir. Eğitim ile kültür arasında önemli bir bağ vardır. Çok kültürlülük eğitimi öğrencilerin kültür ve farklılıklarının tebrik edilmesine yönelik bir davet olarak da tanımlanmaktadır. Burada değişik topluluklara, farklılıklara saygı duyma, öğrencilerin bunları anlamasına, kabul etmesine ve öğrenmesine katkı sunma vardır.

Çelik (2008) göre çokkültürlülük deyim olarak nispeten yeni bir ifade olsa da çokkültürlü olma hali epeyce eskiye dayanmaktadır. Farklı toplum kesimlerinin belli bir dönemde bir arada yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bütün kültürler tarih boyunca ilişki içerisinde olmuşlar ve birbirlerine kapalı durmamışlardır. İnsanlık tarihi boyunca devamlı etkileşim halinde ve değiş tokuş ilişkisi yaşanmıştır. Değişik toplulukların birbirleriyle ilişki kurdukları, zaman zaman çatıştığı, aralarında borç alıp vermenin olduğu, kendilerinin ve etkileşimde bulunanların dönüştüğü bir tarihin adıdır. Böyle bir dönüşümle birlikte bu kesimler arasında kimi zaman anlaşmazlık dönemi, kimi zaman da barış ortamı yaşanmıştır. Çokkültürlülük sorunu, günümüzde çoğulculuk, insan hakları, globalleşme, modernleşme gibi aktüel siyasi tartışmalarla da ilişkili durumdadır. Bu sebeple aktüel siyasi çatışmaların ortasında yer almaktadır.

Ocak ve Akar (2016) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin çok dillilikten ziyade çokkültürlülük üzerinde durduğu ifade edilmiş ve çok kültürlülük ilgili kavramların insanların yaşam tarzı, yemek şekli, adet ve töreleri, sanatsal ve sportif faaliyetleri, tören ve festivalleri olduğu ortaya çıkmıştır. Çok dillilik konusunun seyahat, karşılaşma, tanışma, selamlaşma şeklinde daha az kavramlarla ifade edildiği belirtilmektedir. Yine katılımcıların okutulan ders araç gerecinin etkinlik ve öğrenme yetenekleri açısından yeterli olmadıklarını belirttikleri ifade edilmektedir (Demirdağ, 2015, s. 195).

Bir ülkenin kültürüne ait değer kalıplarının, davranış şekillerinin bilinmesi, eğitiminin verilmesi iletişim kurmanın ön koşuludur. Gerek çeşitli siyasi topluluk ya da kuruluşlara girme gerekse çeşitli kültürleri tanıma herkes için gereklidir. Bu konuda dikkat edilecek hassas nokta, kültür öğretilirken, aktarılırken niyet yok etme, benzetme değil kültürel farkındalığı anlamak şeklinde ele alınmalıdır (Çakır, 2011, s. 253).

Türkiye’de çokkültürlü eğitim konusunda yaşanan önemli sorunların başında bilgi sahibi olmadan konunun sadece milliyet boyutuyla alakalı şekilde ele alınmasıdır (Demirdağ,

2016, s. 52). Çokkültürlülük kavramsal olarak eğitsel, sınıfsal, dilsel, dinsel, kavimsel özellikler yanı sıra cinsel tercih ve çeşitli kültürel özelliklerin fark edilmesini içermektedir (Deniz & Demirdağ, 2020, s. 67).

Çokkültürlü eğitim programları hem gelişmiş hem de çokuluslu ve çokkültürlü Kuzey Amerika ve çeşitli Avrupa ülkelerinde anasınıflarında uygulanmakta ve yirmi birinci yüzyıl programı şeklinde kabul edilmektedir. Günümüzde ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel bakımdan farklılıklar ortaya çıkmakta ve giderek artmaktadır. Bu yüzden farklılıklara duyarlı olma ve hoşgörülülük düşüncesi önem kazanmıştır (Demirçelik, 2020, s. 1).

Eğitmcilerin, öğrencilerin çeşitli ırk, din, dil, cinsiyet, coğrafi bölge, cinsel yönelim, beklenti, hayat tarzı ve dünya görüşüne sahip olabileceklerini kabul ederek mesleğini icra etmeleri önem taşımaktadır.

Etnik, dini, kültürel ve cinsiyet gibi çeşitli görüşleri de ihtiva eden çokkültürlü eğitimi nihai olarak farklı sosyal yapılardan gelen öğrencilerin görüşlerini, değerlerini, geçmiş yaşantılarını programlar aktarabilmek önemli yer tutar. Bunların eğitim-öğretim süreçlerinde hayat bulması için de eğitim kurumları ve eğitim programlarında birtakım yeniliklerin yapılması gerekir (Demirdağ, 2020, s. 78; Yıldırım & Tezci, 2017, s. 723).

Marangoz, Aydın ve Adıgüzel (2015) göre farklı kültürel özelliklerden meydana gelen toplumsal yapılarda çokkültürlülük anlayışı hoşgörü ve sosyal barış açısından oldukça önemlidir. Çünkü çokkültürlülük bireylere yeni fırsatlar getiren bir yaşam tecrübesidir. Çokkültürlü eğitim toplumsal gruplar arasında yaşanan değişik problemlere çare olarak görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Adı geçen araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Olgubilim bakış açısı olarak nitel araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Olgular kavramlar, durumlar, olaylar ya da tecrübeler olabilir. Anlamlar ve deneyimler temadır. Görüşme sıklıkla kullanılan veri toplama aracıdır (Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 42). Nitel araştırma desenlerinden olgu bilime göre tasarlanan bu araştırmada problem oluşturan konu ile ilgili farklı okullarda görev yapan öğretmenlerin deneyim ve görüşlerini incelemek önemlidir. Olgubilim deseni, bildiğimiz ama ayrıntılı görüş sahibi olmadığımız olguları, onları deneyimleyen bireylerin katkısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır (Creswell & Poth, 2016, s.79). Bu nedenle araştırma için en uygun desen olarak görülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Zonguldak ili Ereğli ilçesi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görev yapan 15 öğretmenden oluşmaktadır. Örneklemin katılımcı öğretmenleri olasılık temeline dayanmayan örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme esasına göre belirlenmiştir. Amaç; çeşitli durumları ve paylaşılan olguları inceleyerek problemin farklı deneyimlere dayanan ancak ortak veya paylaşılan olguların bulunup bulunmadığını tespit ederek problemi farklı boyutları ile ortaya koymaktır. Örneklemin belirlenmesinde katılımcıların farklı okullardan olmasına dikkat edilmiştir. Bu çalışma öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin algı, yaklaşım ve eğitim durumları ile karşılaştıkları sorunlarla baş etmede kullandıkları çözüm yöntemlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi noktasında eğitim paydaşlarına ve politikacılara fayda sağlayacaktır. Ayrıca öğretmenlerin seçilmesinde gönüllülük esasına ve araştırma yapmanın katılımcılara kolay ulaşılabilirliği dikkate alınmıştır.

Zonguldak ili Ereğli ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görev yapan 15 öğretmene 18 farklı sorunun yöneltildiği yarı yapılandırılmış görüşme formu vasıtasıyla veriler toplanmıştır. Görüşme formunun başında, öğretmenlerin kişisel bilgilerine ilişkin sorular da bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin

incelenmesine yönelik veri toplama amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesine yönelik yapılan araştırmada görüşme soruları konuyla ilgili ulusal ve uluslararası literatür taranarak incelenmiştir. Araştırmacı soruların hazırlanma aşamasında, soruların çok boyutlu olmasına ve katılımcılar açısından herhangi bir yönlendirme yapılmamasına dikkat etmiştir. Yine problemlerin daha net açığa çıkartılabilmesi amacıyla, hazırlanan görüşme formunun anlaşılabilirliği ve amaca uygunluğu uzman görüşlerine başvurularak değerlendirilmiş ve form üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra değerlendirme amacıyla Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi'nde görev yapmakta olan bir öğretim üyesi tarafından incelenerek forma son şekli verilmiştir. Görüşme formundaki bütün sorular belirlendikten sonra ilgili kurumlardan gerekli izinler alınarak veriler toplanmaya başlanmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacının öğretmenlerle yaptığı görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir.

Araştırmaya ilişkin veriler Kasım-Aralık 2022 tarihleri arasında öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonrasında toplanmıştır. Görüşme formu öğretmenlerin çokkültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesine yönelik 18 sorudan oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllülük esasına göre katılım gösteren öğretmenlere verdikleri cevapların gizliliğinin korunacağı, toplanan verilerin araştırma dışında kullanılmayacağı ve gerekli tedbirlerin özenle her aşamada araştırmacı tarafından alınacağı ifade edilmiştir.

Katılımcıların kendini rahat hissedebileceği ve görüşlerini samimi bir şekilde açıklayabilecekleri bir görüşme süreci oluşmasına ihtimam gösterilmiş, uygun bir etkileşim ortamı sağlanmıştır. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerini rahatça ifade edebilmeleri için görüşmelerin, araştırmanın doğal ortamında ve yüz yüze görüşmeler şeklinde yürütülmesi önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 256). Katılımcı öğretmenlerle yaklaşık 35-40 dakikalık görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği arttırmak amacıyla veri çeşitlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesine yönelik farklı ve zengin verilere ulaşmak amacıyla veri kaynaklarının çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2005) veri kaynaklarının çeşitlendirilmesi, bir başka ifade ile farklı özellikler sahip katılımcıların araştırmaya dâhil edilmesi, araştırılan olguya ya da duruma ilişkin farklı algıların ve yaşantıların ortaya konulmasına imkân sağlayacaktır. Bu çeşitliliği sağlamak amacıyla araştırma ağırlıklı olarak Anadolu Liseleri, Anadolu İmam Hatip Liseleri, Ortaokul ve İlkokullarda yürütülmüş, farklı cinsiyetlerdeki öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur.

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi elde edilen verilerin ayrıntılı incelenmesi vasıtasıyla bu verileri açıklayan kavram, kategori ve temalara ulaşılması yoluyla oluşturulur (Baltacı, 2019, s. 377). Bu amaçla toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılmış sonrasında kodlama işlemi yapılmış ve son olarak elde edilen kodların hangi tema altında işleneceği belirlenmiştir.

Analiz sonrası tema ve kodların oluşturulmasından sonra Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Görüşlerine başvuru alan öğretmenlerin isimlerinin gizli tutulması nedeniyle her birine bir kod belirlenmiştir (Öğretmen. 1, Öğretmen.2... Öğretmen.9). Analiz sonucu elde edilen bulgular frekanslarında yer aldığı çeşitli tablolar vasıtasıyla gösterilmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9 olarak kodlanmıştır. Ö1 birinci öğretmeni, Ö2 ikinci öğretmeni, Ö3 üçüncü öğretmeni, Ö4 dördüncü öğretmeni, Ö5, beşinci öğretmeni, Ö6 altıncı öğretmeni, Ö7 yedinci öğretmeni, Ö8 sekizinci öğretmeni, Ö9 dokuzuncu öğretmeni ifade etmektedir. Her soruya ait temalar oluşturulmuş ve görüşmelerden elde edilen bulgular gerekli durumlarda doğrudan alıntılama yöntemi ile metin içinde kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerine yönelik belirlenen problem ve alt problemlere dair yapılan araştırmadan elde edilen bulgular ve bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim yaklaşımları nasıldır?” şeklindedir. Görüşme Formundaki 7’inci, 8’inci, 9’uncu, 11’inci, 12’nci ve 15’inci sorularından elde edilen veriler bu alt problemi cevaplamak için kullanılmıştır. Bu alt problemin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin belirtilen alt probleme ilişkin görüşlerini ifade eden bulgular altta tablolar olarak sunulmuştur. Bu tablolar 1, 2, 3, ve 4 şeklinde yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Öğrenci Açısından Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Öğrenci açısından çokkültürlü eğitimin olumlu yönleri	Farklı kültürleri, değerleri tanıma/anlama/görme	7
	Saygı duymayı öğrenme	4
	Ön yargılardan kurtulma, empati yapmayı sağlama	4
	Eşitlik ve adalet duygusunu geliştirme	2
	Akademik başarı	1
	Ayrımcılığa karşı güçlü bir duruş	1
	Demokratik tutum geliştirmesi	1
Dünya vatandaşı olma yolunda avantajlar sağlaması	1	

Tablo 1. incelendiği zaman katılımcı öğretmenlerin büyük oranda çokkültürlü eğitimi öğrenci açısından olumlu gördükleri söylenebilir. Çokkültürlü eğitimin öğrenci açısından olumlu yönleri nelerdir? Sorusuna ilişkin ($f=7$) “farklı kültürleri, değerleri tanıma/anlama/görme” şeklinde, ($f=4$) “saygı duymayı öğrenme” şeklinde, ($f=4$) “ön yargılardan kurtulma, empati yapmayı sağlama”, ($f=2$) “eşitlik ve adalet duygusunu geliştirme” ($f=1$) “akademik başarı” şeklinde olumlu cevaplar vermiştir, Diğerleri ise ($f=1$) “ayrımcılığa karşı güçlü bir duruş”, ($f=1$) “demokratik tutum geliştirmesi”, ($f=1$) “dünya vatandaşı olma yolunda avantajlar sağlaması” şeklinde geleceğe dönük umut veren cevaplar vermiştir.

“Farklı kültürleri tanımak çocuklar için kültürel zenginliktir. Bazı önyargılardan kurtulmuş olurlar. Farklı ırk dil ve dinlere saygı duymayı öğrenirler” (Ö1)

“Diğer öğrencilerin farklı kültürden gelen öğrencileri tanıması, anlaması, iletişim kurması veya arkadaşlıklar kurması” (Ö12)

“Kişiyi çok yönlü düşünmeye daha çok empati yapabilmeye yönlendiriyor. Kemikleşmiş düşüncelerden, fikir kalıplarından çıkartıyor” (Ö5)

“Bence çokkültürlü eğitimin en büyük olumlu yönü öğrenciler arasındaki eşitlik ve adalet duygularını geliştirmesi ve farklı kültürler hakkındaki önyargıları ortadan kaldıracak olması” (Ö2)

Tablo 2. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Okul ve Çevresi Açısından Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Okul ve çevresi açısından çok kültürlü eğitim	Kültürel zenginlik	2
	İletişim sağlama	2
	Hoşgörü	2
	Okul iklimine zenginlik katması	1
	Velilerle işbirliği sağlaması	1

Tablo 2’ye bakıldığı zaman öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin okul ve çevresi açısından olumlu yönlerine ilişkin iletişim ve işbirliği sağladığı okul iklimine zenginlik kattığı şeklinde yorumlanabilir. Nitekim ($f=2$) “kültürel zenginlik”, ($f=2$) “iletişim sağlama”, ($f=2$) “hoşgörü”

şeklinde, ($f=1$) “okul iklimine zenginlik katması”, ($f=1$) “velilerle işbirliği sağlaması” şeklinde cevaplar vermiştir.

“Çokkültürlü sınıflarda derse giren öğretmenler öğrencileri hakkında daha kapsamlı bilgiye sahip olup velileri de eğitim sürecine katarak iş birliği içerisinde öğrenme gerçekleşmiş oluyor” (Ö11)

“Farklı kültürleri tanımak çocuklar için kültürel zenginliktir. Bazı önyargılardan kurtulmuş olurlar. Farklı ırk dil ve dinlere saygı duymayı öğrenirler” (Ö1)

“Farklı kültürleri tanımak, paylaşımda bulunmak hem sınıftaki öğrencilere hem de okul iklimine zenginlik demektir” (Ö14)

Tablo 3. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Öğrenci Açısından Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Öğrenci açısından çokkültürlü eğitimin olumsuz yönleri	İletişim sıkıntısı	4
	Dil problemi ve dil öğrenme sorunu	3
	Önyargılarla mücadele	1
	Akademik başarısızlık	1
	Dışlanma	1

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin öğrenci açısından olumsuz yönlerine nelerdir? Sorusuna ağırlıklı olarak iletişim sıkıntısı ve dil problemi olarak gördükleri söylenebilir. ($f=4$) “iletişim sıkıntısı”, ($f=3$) “dil problemi” şeklindeki cevaplara ek olarak “önyargılarla mücadele”, “akademik başarısızlık” ve “dışlanma” şeklinde sıralanabilir.

“Farklı ülkelerden gelen öğrencilerin iletişim sıkıntısı, akademik anlamda başarısızlık, konuların içeriklerinden dolayı kapsayıcı olmaması ve okul ve sınıf yönetimi doğru yapılmadığı durumlarda öğrenciler arasında çatışma” (Ö1)

“Öğretmenler genelde olumsuz görüş bildirmekten kaçınır ancak nadiren görüş bildirirler. Bence dil vb. kültürel problemler nedeniyle öncelikle göçmenlerin geldiği ülkede uyum eğitiminden geçirilmeleri gerekir. Daha sonra normal eğitim kurumlarında çok fazla sorun yaşamayacaklarını düşünüyorum” (Ö6)

“Başlangıçta dilden kaynaklı sorunların olması” (Ö12)

Tablo 4. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Öğretmen ve Okul Açısından Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Öğretmen ve okul açısından çokkültürlü eğitim	Çatışmalar olması	4
	Müfredat ve konu yetiştirme/zaman sorunu	2
	Öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama sorunu	1
	Okul ve sınıf yönetim anlayışından kaynaklı çatışma	1
	Öğretmenin iş yükünü arttırması	1

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin öğretmen ve okul açısından olumsuz yönlerine ilişkin çoğunlukla çatışma nedeni olması, müfredat ve konu yetiştirmeye engel olması ve zaman sorunu yarattığı şeklinde baktıkları ifade edilebilir. ($f=4$) “çatışmalar olması”, ($f=2$) “müfredat ve konu yetiştirme/zaman sorunu” şeklinde cevaplandırmışlardır. Ayrıca “öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama sorunu”, “okul ve sınıf yönetim anlayışından kaynaklı çatışma” ve “öğretmenin iş yükünü arttırması” şeklinde olumsuz etkileri de söylenmiştir.

“Öğrenciler arkadaşlarının kültürel değerlerine saygı göstermediğinde sınıf içinde çatışmalar çıkabiliyordu” (Ö5)

“Verilmek istenen konular için daha uzun süre gerektirmesi, iletişim zorluğu” (Ö9)

“Öğrencilerin farklı öğrenme düzeyleri sınıf yönetiminde, öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanmasında aksaklıklar meydana getirmektedir. Öğrenme süreci zaman almaktadır. Öğrenciler birbirini anlamakta güçlük çekiyor ve sınıf içerisinde tartışmalar çıkmaktadır” (Ö11)

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğretmenler çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim konusunda herhangi bir eğitim almışlar mıdır?” şeklindedir. Görüşme Formundaki 2’nci, 3’üncü, 13’üncü ve 14’üncü sorularından elde edilen veriler bu alt problemi cevaplamak için kullanılmıştır. Bu alt problemin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin söz konusu alt probleme dair görüşlerini ifade eden bulgular altta yer alan Tablo 5, 6 ve 7 şeklinde sunulmuştur.

Tablo 5. Üniversite Öğreniminiz Sürecinde Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim ile İlgili Herhangi Bir Ders ya da Eğitim Aldınız mı?

Tema	Kodlar	Frekans
Çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ilgili ders ya da eğitim aldınız mı?	Hayır	10
	Almadım	2
	Aldım, yeterli değildi	1
	Evet	2

Tablo 13 incelendiğinde öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile ilgili herhangi bir ders ya da eğitim alıp almadıklarına ilişkin ($f=10$) “hayır,” ($f=2$) “almadım” ve ($f=1$) “aldım, yeterli değildi” şeklinde olumsuz cevaplar verdikleri görülmektedir. Katılımcıların az bir bölümü ($f=2$) “evet” şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. Katılımcı öğretmenlerin çok büyük bir bölümünün hayır, almadım ve aldım, yeterli değildi şeklindeki cevapları bu konuda eğitim fakültelerinde konu ile ilgili dersler okutulmadığı ve eğitim faaliyetlerinin de yetersiz olduğu biçiminde yorumlanabilir.

“Ayrı bir ders olarak almadım fakat üniversitede aldığım birçok eğitim dersinin içeriğinde olan bir kavramdı” (Ö2)

“Aldım. Ama yeterli değildi” (Ö4)

“Hayır” (Ö14)

“Almadım” (Ö7)

Tablo 6. Üniversite Öğreniminiz Sürecinde Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim ile İlgili Nasıl Bir Ders ya da Eğitim Aldınız?

Tema	Kodlar	Frekans
Çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitimle ilgili aldığınız ders ya da eğitim	Ayrı bir ders olarak almadım. Ancak gördüğüm derslerin içeriğinde vardı	1
	Çokkültürlü bölgelerde çalışarak tecrübe edindim	1
	Yeterli değildi	1
	Felsefe Grubu Öğretmenliğinde sosyoloji dersleri kapsamında kültürel çeşitlilik eğitimi aldım	1
	Sosyoloji Bölümünde Kültür Sosyolojisi dersi aldım.	1

Tablo 14 incelendiğinde öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik nasıl bir ders ya da eğitim aldıklarına ilişkin bazı öğretmenlerin ($f=1$) “gördüğüm derslerin içeriğinde vardı”, ($f=1$) “çokkültürlü bölgelerde çalışarak tecrübe edindim”, ($f=1$) “yeterli değildi”, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Bazılarının da ($f=1$) “felsefe grubu öğretmenliğinde sosyoloji dersleri kapsamında kültürel çeşitlilik eğitimi aldım”, ($f=1$) “sosyoloji bölümünde kültür sosyolojisi dersi aldım” şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin verdiği bu cevaplar neticesinde üniversite eğitimlerinde çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile ilgili doğrudan bu ad altında bir ders almadıkları, ancak bazı bölüm derslerinde farklı isimde, konu ile ilgili ders aldıkları, bazılarının ise ders içerikleri kapsamında adı geçen konuları aldığı ve bunun da yeterli olmadığı görülmektedir.

“Üniversitede aldığım birçok eğitim dersinin içeriğinde olan bir kavramdı” (Ö2)

“Felsefe Grubu Öğretmenliğinde, özellikle kültürel çeşitlilik konusunda sosyoloji dersleri kapsamında eğitim aldık” (Ö6)

“Çok kültürlü bir bölgede çalışarak tecrübe edindim” (Ö5)

“Kültür Sosyolojisi dersi aldım. Kültürel farklılıklar, değerler, yaşam biçimleri anlamında farklı kültürel toplulukların yaşamlarına ilişkin ders aldım” (Ö7)

Tablo 7. Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim ile İlgili Hizmet İçi veya Başka Bir Eğitim Aldınız mı?

Tema	Kodlar	Frekans
Çokkültürlülük ile ilgili herhangi bir eğitimi aldınız mı?	Hayır almadım	11
	Evet aldım	3
	Almadım	1

Kaynak: Bu tablo görüşme formuna ait veriler baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15 incelendiğinde öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile ilgili üniversite eğitimi dışında başka bir eğitim alıp almadıklarıyla ilgili ($f=11$) “hayır almadım,” ($f=1$) “almadım” ve ($f=3$) “evet aldım” şeklinde olumsuz cevaplar verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin çok büyük bir bölümünün üniversite eğitiminde olduğu gibi meslek hayatında da konu ile ilgili başka bir eğitim almamaları çokkültürlü sınıflarda yaşadıkları problemleri aşma noktasında yetersiz kalmalarının nedeni olarak görülebilir. Ayrıca,

yaşadıkları problemleri kendilerini deneyimleyerek, geliştirerek çözdükleri sonucuna ulaşılabilir.

“Hayır, almadım” (Ö2)

“Hayır, almadım” (Ö8)

“Evet, aldım” (Ö5)

“Almadım” (Ö3)

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Öğrencilerin kültürel farklılıklarının öğretmenlik uygulaması üzerinde etkisi nedir?” şeklindedir. Bu alt problemi cevaplamak için Görüşme Formundaki 5’inci, 6’ıncı, 10’uncu, 16’ıncı, 17’inci ve 18’inci sorularından elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu alt problemin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin söz konusu alt probleme ilişkin görüşlerini ifade eden bulgular aşağıda yer alan Tablo 8, 9 ve 10 şeklinde sunulmuştur.

Tablo 8. Öğretmenlerin Çokkültürlü Sınıflarda En Çok Karşılaştığı Dil ile İlgili Durumlar

Tema	Kodlar	Frekans
Dil ile ilgili karşılaşılan durumlar	Dil sorunu/ dil problemi/ dil engeli	7
	Anlama ve anlaşılma güçlüğü	2
	Şive farkı	1

Kaynak: Bu tablo görüşme formuna ait veriler baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 21 incelendiğinde öğretmenlerin çok kültürlü sınıflarda en çok karşılaştıkları durumlara ilişkin ($f=7$) “dil sorunu/ dil problemi/ dil engeli”, ($f=2$) “anlama ve anlaşılma güçlüğü”, ($f=1$) “şive farkı” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

“Dil problemi” (Ö12)

“Dil sorunu” (Ö13)

“Şive farklılığı” (Ö3)

“Anlama ve anlaşılma güçlükleri” (Ö14)

Tablo 9. Öğretmenlerin Çokkültürlü Sınıflarda En Çok Karşılaştığı Diğer Durumlar

Tema	Kodlar	Frekans
Diğer durumlar	Önyargı, kültür farkı	3
	Dışlama/ ötekileştirme /yargılama	2
	Ortama ve ortak kültüre uyum sorunu	2
	Mezhep problemi	1
	Öğrencinin kendini rahat ve güvende hissetmeme durumu	1
	Çokkültürlü eğitim felsefesine sahip olmama	1
	Çaresiz kalma	1
	Öğretmene saygı farklılığı	1

Kaynak: Bu tablo görüşme formuna ait veriler baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 22 incelendiğinde öğretmenlerin çok kültürlü sınıflarda en çok karşılaştıkları diğer durumlara ilişkin önemli bir bölümü ($f=3$) “önyargı, kültür farkı”, ($f=2$) “dışlama/ ötekileştirme /yargılama”, ($f=2$) “ortama ve ortak kültüre uyum sorunu” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Diğerleri ise “mezhep problemi” “öğrencinin kendini rahat ve güvende hissetmeme durumu”, “çokkültürlü eğitim felsefesine sahip olmama”, “çaresiz kalma” ve “öğretmene saygı farklılığı” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

“Kültür farklılığından dolayı kız erkek ilişkisi, öğretmene saygı farklılıkları oluyor” (Ö3)

“Öğrencinin kendini rahat ve güvende hissetmeme durumu” (Ö7)

“21.yüzyıl öğretmeninde bulunması gereken niteliklerin çokkültürlülük algısına ve öğretmenin farklı yaşam şekillerine hoşgörü-tolerans-esneklik, diğer bir yurttaşın eşit haklara sahip olduğuna saygılı olma, ayrımcılığa karşı güçlü bir duruş vb. demokratik tutumlara sahip olması gerekir. Öğretmenlerin, öğrencilerin farklı din, dil, ırk, cinsiyet, coğrafi bölge, deneyim, cinsel yönelim, beklenti, politik görüşlere sahip olabileceklerini bilerek öğretmenlik yapmaları büyük önem taşımaktadır. Bu vasıflara sahiplerse sorunlar aza indirgenir. Problem ortada kalmaz. Bunlar yoksa sorunlar yaşanıyor.” (Ö8)

“Çocukların birbirlerini yargılaması, kendi kültürü dışındakileri dışlamaya çalışması” (Ö9)

“Mezhep problemi” (Ö6)

“Başka öğrencilerin ötekileştirmesi” (Ö13)

Tablo 10. Öğretmenlerin Çokkültürlü Sınıflarda En Çok Zorlandığı Öğrenci Kaynaklı Durumlar

Tema	Kodlar	Frekans
Öğrenci kaynaklı zorluklar	Dilden kaynaklı iletişim zorluğu	6
	Birliktelk sağlamak/ ortak düşüncede buluşturmak	2
	Farklı mezheplerden gelen öğrencilere ortak çalışma yaptırmak/ oturma planı oluşturmak	2
	Önyargıları kırmak, empati anlayışını geliştirmek	2
	Sınıf içi etkileşimin motivasyonu düşürmesi	1
	Öğrencilerin yaşadığı korku ve anlaşamama kaygısını giderme	1
	Öğrencilerin farklılıklara hoşgörüsüzlüğü	1
	Akademik başarı	1
	Disiplin	1

Kaynak: Bu tablo görüşme formuna ait veriler baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 23 incelendiğinde öğretmenlerin çok kültürlü sınıflarda en çok zorlandığı öğrenci kaynaklı durumlar konusunda ağırlıklı olarak dilden kaynaklı iletişim sorunu ön plana çıkmaktadır. ($f=6$) “dilden kaynaklı iletişim zorluğu”. Bunun yanı sıra ($f=2$) “birlikte çalışmak/ ortak düşüncede buluşturmak”, ($f=2$) “farklı mezheplerden gelen öğrencilere ortak çalışma yaptırmak/ oturma planı oluşturmak”, ($f=2$) “önyargıları kırmak, empati anlayışını geliştirmek” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Ayrıca katılımcıların bazılarının da “sınıf içi etkileşimin motivasyonu düşürmesi”, “öğrencilerin farklılıklara hoşgörüsüzlüğü”, “akademik başarı”, “disiplin” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

“Dilden kaynaklı iletişim zorlukları. Arkadaşları tarafından dışlanma. Okuduğunu anlamakta zorlandıkları için akademik başarısızlık” (Ö1)

“Farklı mezheplerden ya da kültürden gelen öğrencilerle dil-iletişim, grup çalışmasına yönlendirilme, sınıfta yerleşim düzeni oluşturma sorunu vb.” (Ö67)

“Dil problemi olmasından dolayı iletişim kurulamaması. Farklı kültürel değerleri anlamamaktan ve yargılayıcı olmaktan kaynaklı problemler” (Ö15)

“Öğrencileri ortak düşüncede buluşturmak ve öğrencilerde empati anlayışını geliştirmek” (Ö9)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın birinci alt problemi olan öğretmenlerin çokkültürlü eğitim yaklaşımlarının nasıl olduğuna ilişkin değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim yaklaşımlarının nasıl olduğu konusunda öğretmenlerin büyük oranda çokkültürlü eğitimi öğrenci açısından olumlu gördükleri, olumlu yönlerin ise farklı kültürleri, değerleri tanıma, anlama, görme, saygı duymayı öğrenme, ön yargılardan kurtulma, empati yapmayı sağlama, eşitlik ve adalet duygusunu geliştirme olarak görürken, bazılarının ise ayrımcılığa karşı güçlü bir duruş, demokratik tutum geliştirme, dünya vatandaşı olma yolunda avantajlar sağlama olarak baktıkları görülmüştür. Çokkültürlü eğitimin okul ve çevresi açısından olumlu yönlerini ise iletişim ve işbirliği sağlama, okul iklimine zenginlik katma şeklinde yaklaşım göstermişlerdir. Kaya ve Söylemez (2014) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin önemli bir kesiminin, çok kültürlülük konusunda pozitif düşünceler içerisinde olduğu belirtilmiştir. Çokkültürlü eğitimin öğrenci açısından olumsuz yönlerine ilişkin ağırlıklı olarak iletişim sıkıntısı ve dil problemi olarak gördüğü bunun yanı sıra ön yargılarla mücadele, akademik başarısızlık ve dışlanma olarak görüldüğü söylenebilir. Çokkültürlü eğitimin öğretmen ve okul açısından olumsuz yönlerine ilişkin de çoğunlukla çatışma nedeni olması, müfredat ve konu yetiştirmeye engel olması ve zaman sorunu yaratması, öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama sorunu yanı sıra okul ve sınıf yönetim anlayışından kaynaklı çatışma ve öğretmenin iş yükünü arttırması şeklinde yaklaşım ortaya konulmuştur. Öğretmenlerin çokkültürlü sınıflarda yaşadığı problemleri çözme noktasında geliştirdikleri sınıf içi çözümlerin başında sabır göstermek olduğu, bunun yanı sıra adaletli, samimi, eşit davranmak, aynı dili konuşan öğrencilerden yardım almak, öğrencilere etkinliklerde daha çok rol vermek ve olumlu sınıf iklimi oluşturmak olduğu görülmektedir. Sınıf dışında ise aileler ile daha fazla iletişime geçerek ve rehberlik servisi ile idareden yardım alarak sorun çözmeye çalışmışlardır. Kültür farklılıklarının akademik başarı üzerindeki etkisini katılımcı öğretmenlerin çoğunlukla olumlu gördükleri bu konuda akademik başarıyı olumlu etkiler, akran öğrenmesi olumlu etkilemektedir, eleştirel düşünme becerilerini geliştirme noktasında önemlidir, dezavantajlı öğrencilerde olumlu etki yapıyor, kültürel çeşitlilik akademik başarıyı arttırıyor, dil engeli yoksa olumlu etkiler şeklinde yaklaşımları olmuştur. Olumsuz gören üç katılımcı ise kültür farklılıklarını akademik başarıyı olumsuz gören yaklaşımı olmuştur. Çokkültürlülük ve çok kültürlü eğitim kapsamında öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ders kitaplarının yetersiz ve ön yargılı bir açısına sahip olduğunu, az sayıda katılımcının yeterlidir ama geliştirilebilir şeklinde değerlendirdikleri görülmüştür. Ders kitaplarının nasıl olması gerektiği konusunda ise daha kapsayıcı olabilir, farklı kültürlere karşı kullanılan dile özen gösterilmeli, ayrımcı ifadeler ders kitabından çıkartılmalı, kendi dilleri ile eşleştirmeli kitaplar basılmalı, işaret dili gibi resimli Türkçe öğreten kitaplar olmalıdır şeklinde yaklaşımları olmuştur. Türkiye'deki çokkültürlü

eğitim uygulamalarının yeterliliğine ilişkin katılımcı on dört öğretmenin yeterli bulmadıkları görülecektir. Çokkültürlü eğitim uygulamalarının nasıl olması gerektiği ile ilgili hizmet içi eğitim, kurs ve çalıştayların artırılması, müfredat ve ders kitaplarının kapsayıcı şekilde hazırlanması, başka ülke uygulama örneklerinden faydalanılması, eğitimde yeni düzenlemeler yapılması, farklı kültürden öğrencileri kendi kültüründen olan öğretmenlerin okutması sağlanmalıdır. Ders kitaplarındaki ayrımcı ifadelerin çıkartılması ve katılımcılığın artırılması gibi öneri ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Aslan ve Kozikoğlu (2017) tarafından Van'daki temel eğitim ve ortaöğretim öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime ilişkin tavırlarının incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada öğretmenlerin olumlu bir tutum içinde oldukları, katılımcı öğretmenlerin genel olarak kültürel farklılıklara ve çokkültürlü eğitime yönelik pozitif tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan öğretmenlerin çokkültürlü eğitim konusunda eğitim alıp almadıklarına ilişkin değerlendirmeler ise aşağıdaki şekildedir. Çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim konusunda öğretmenlerin gerek üniversite eğitimi süresince gerekse mesleki hayatlarında büyük çoğunluğunun ders, eğitim, kurs, hizmet içi eğitim ve seminer almadıkları sonucuna varılmıştır. Şöyle ki, katılımcılardan on ikisinin hayır almadım şeklindeki cevabı, üç katılımcının ise gördüğüm derslerin içeriğinde vardı, bir katılımcının felsefe grubu öğretmenliğinde sosyoloji dersleri kapsamında kültürel çeşitlilik eğitimi aldım, bir katılımcının da sosyoloji bölümünde kültür sosyolojisi dersi aldım. Şeklinde verilmiş olan cevaplar öğretmenlerin doğrudan çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim adında bir ders ya da eğitim almadığı, ancak bazı bölüm derslerinde veya konu içeriğinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin üniversite eğitimi dışında mesleki hayatlarında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik aldıkları eğitim faaliyetine ilişkin üç katılımcının seminer aldım, göçmenlerle ilgili hizmet içi eğitim aldım, sadece kendi imkânlarımla araştırarak kendimi geliştirdim şeklinde beyanları olmuştur. Bu da öğretmenlerin mesleki hayatlarında da almış oldukları kurs, seminer ve hizmet içi eğitimlerin çok yetersiz olduğunu doğrular niteliktedir. Öğretmenler çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile ilgili yetiştirilme sürecini de yetersiz bulmaktadırlar. Nitekim katılımcılardan on dördünün yetersiz cevabı bunu doğrulamaktadır. Nasıl olması gerektiği konusunda sırasıyla hizmet içi eğitim ve seminerler verilmeli, üniversitelerde gerekli dersler verilmeli, öğretmen yetiştirme politikası değiştirilmeli, eğitim fakültelerinde çokkültürlü eğitime göre ve gönüllülük temelinde öğretmen yetiştirilmeli, bu öğretmenlere görev verilmeli, öğretmenler farklı kültür bölgelerinde çalıştırılmalıdır biçiminde üniversite sürecine ve mesleki hayata yönelik çözüm ve öneriler sunmaktadırlar. Öğretmenlerin yetiştirilme sürecinin dışında mevcut öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim açısından yeterliliği konusunda da katılımcıların çok büyük bir bölümünün öğretmenleri yeterli bulmadıkları, kısmen yeterli bulan iki katılımcının da yetersizliklerini aşma noktasında kendini yetiştirerek, ya da tecrübeli ve kıdemli öğretmenler ile rehberlik servisinden yardım alarak problemleri çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Polat ve Kılıç (2013) çalışmasında Türkiye'de öğretmen yetiştirmede çokkültürlü eğitimden söz etmek pek de mümkün değildir. Ne eğitim sürecinde, ne de mesleki hayatta çokkültürlü eğitim ve öğretmen yeterliklerine ilişkin ders, seminer veya herhangi bir yeterli program bulunduğunu söylemek oldukça zordur. Benzer şekilde Başarır, Sarı ve Çetin (2014) tarafından ortaokul ve liselerde çalışan öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik algılarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmaya Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans ve doktora çalışması yapan çeşitli branşlardaki ilkökul ve liselerde görev yapan on iki öğretmen katılmıştır. Araştırmada öğretmenler, çokkültürlü eğitimi farklı kültürel değerlere en uygun eğitim olarak tanımlamışlardır.

Öğrencilerin kültürel farklılıklarının öğretmenlik uygulaması üzerinde etkisi araştırmanın bir diğer alt problemini oluşturmaktadır. Uygulama bakımından öğretmenlerin çokkültürlü sınıflarda karşılaştıkları en önemli problemlerin başında dil problemi olduğu, dil ve şive farklılığının da anlama ve anlaşılma güçlüğü oluşturduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çokkültürlü sınıflarda en çok karşılaştıkları diğer durumların da sırasıyla önyargı, dışlama- ötekileştirme-yargılama, ortama ve ortak kültüre uyum sorunu, mezhep problemi, öğrencinin kendini rahat ve güvende hissetmeme durumu, çokkültürlü eğitim felsefesine sahip olmama, çaresiz kalma ve öğretmene saygı farklılığıdır. Öğretmenlerin

çokkültürlü sınıflarda en çok zorlandığı durumların ise öğrenci kaynaklı olduğu bunlarında ağırlıklı olarak dilden kaynaklı iletişim sorunu, birliktelik sağlamak, ortak düşüncede buluşturmak, farklı mezheplerden gelen öğrencilere ortak çalışma yaptırmak, oturma planı oluşturmak, önyargıları kırmak, empati anlayışını geliştirmek, disiplin, motivasyonu sağlamak ve akademik başarıyı yükseltmek olduğu görülmüştür. Karadeniz (2021) göre çokkültürlü eğitimin okullarda çeşitli gruplar arasında işbirliğini sağlama süreci ve uygulamalar oldukça önemlidir. Okullardaki bu süreç ve uygulamaların tüm bireyleri kapsayacak şekilde ele alınması gerekmektedir. Öğretmenlerin zorlandığı aile kaynaklı durumlar ise Türkçeyi bilememe, iletişim kuramama, tercüme edecek birilerinin olmamasıdır. Jafari, Tonga ve Kışla (2018) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle ilgili ekonomik, sosyal ve dil farklılığı gibi nedenlerden kaynaklı olarak Türkçeyi öğrenememe, arkadaşlarıyla iletişim kuramama, dışlanma, uyum sağlayamama, kültür farklılığı, ailelerin Türkçe konuşamaması ve ekonomik imkânsızlık yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çokkültürlü sınıfların sınıf yönetimi açısından olumsuz yönleri öğrenci kaynaklı ve ders kaynaklı olmak üzere iki tema altında incelenmiştir. Öğrenci kaynaklı olumsuz yönlerine ilişkin iletişim ve anlaşılma engeli, disiplini sağlama ve yönetim zorluğu yanı sıra dikkat dağınık davranışlar, çatışmaları önlemek, ortak etkinlik ve çalışma yapma zorluğu, olumlu sınıf iklimi oluşturamama ve akademik başarısızlık sayılmaktadır. Ders kaynaklı ise müfredatı yetiştirme sıkıntısı, öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama güçlüğü sıralanmaktadır. Öğrenci çeşitliliğinin sınıf yönetimi açısından zorlukları ile ilgili benzer sonuçlar farklı araştırmalarda da görülmektedir. Demirdağ (2019b) araştırmasında öğretmenlere, öğrencilerin farklı etnik köken ve kültürlerinin sınıf yönetimi üzerindeki olumsuz etkileri sorulduğunda, çoğu öğretmen bu etkilerin öğrencilerle olan iletişim sorunları ve yaşadıkları durumlardan kaynaklandığını belirtmiştir. Öğretmenler açısından öğrencilerin farklı lehçeler kullanmaları, dili iyi konuşamamaları, dersleri ve akranlarını anlamada sorun yaşamaları ve bilgilerini tam olarak aktaramamaları sorun olarak değerlendirilmektedir. Çokkültürlü eğitimin öğrencilerin kültürel etkileşimine etkisi sorulduğunda öğretmenlerin tamamı olumlu etkisi var, faydalı bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin kültürel etkileşimine olumlu etkileri konusunda da çoğu zenginleştirici katkıları olduğunu belirtirken, diğerleri kaynaşma ve kabullenme artmakta, kültürel etkileşim empati yapmayı, farklılıklara hoşgörü ve saygıyı artırır, önyargıları kaldırır, etkileşim daha yaşanılabilir bir ortam oluşturmalarını sağlar, öğrencilerin akademik başarılarını artırır, etkileşim deneyim kazandırır, çok yönlü düşünmelerine vesile olacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerin kültürel farklılıkları öğretmenlerin, öğretmenlik becerilerini sınıf yönetimi açısından nasıl etkileyeceği sorulduğunda katılımcı öğretmenlerin yarıya yakını olumlu etkileyeceğini, bir kısmı zorladığını, öğretmenin kalitesini arttıracak şekilde olumlu görüşler belirtirken bir öğretmen olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade etmiştir. Öğrencilerin kültürel farklılıklarının öğretmenlerin, öğretmenlik becerilerine sınıf yönetimi açısından ne gibi katkıları olacağı konusunda ise sırasıyla öğretmenler kendisini daha iyi yetiştirme ihtiyacı duyacaktır. Öğretmenler beden dilini, görsel materyalleri ve farklı teknikleri kullanmışlardır. Çözüm üretme becerileri gelişir, kendilerine güvenleri ve benlik saygıları artar, öğretmenlerin tekdüzelikten çıkıp daha donanımlı olmalarını sağlıyor. Öğretmen çok yönlü düşünüp, kimseyi kırmadan ortak bir paydada buluşturmaya çalışmıştır. Öğretmenlerin tecrübe ve becerilerini arttırmaktadır şeklinde olumlu ve gelişmeye açık görüşler beyan etmişlerdir. Yılmaz (2020) araştırmasında genel olarak öğretmenlerin sınıf yönetimini, öğretmenlik becerisini, öğretim yöntem ve tekniklerini öğrencilerinin bireysel farklılıklarını gözlemleyerek bu farklılıklara göre düzenlediklerinin gördüğünü belirtmektedir. Öğrencilerin kültürel farklılıkları öğretmenlerin, öğretmenlik becerilerini öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımı açısından nasıl etkileyeceği sorulduğunda katılımcı öğretmenlerin büyük bölümü olumlu etkileyeceğini ve öğretim yöntem ve tekniklerini etkili kullanmaya yönelttiğini belirtirken, az sayıda katılımcı olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Yine öğrencilerin kültürel farklılıklarının öğretmenlerin, öğretmenlik becerilerini öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik katkısı konusunda da sırasıyla farklı yöntem ve teknikleri kullanmaya teşvik ettiği, gelişmeye zorladığı, farklı yöntem ve teknikleri bir arada kullanmayı sağladığı, farklılaştırılmış öğretim stratejilerini uygulama fırsatı doğurduğu, öğretmenlerin kendisini sorgulama ve değiştirmesine olanak sağladığını belirtmişlerdir. Dört öğretmen ise katkısının olmadığını belirtmiştir.

Sonuç olarak nüfus ve çevre sorunlarının hızla arttığı, buna karşın doğal kaynakların gitgide azaldığı dünyamızda yaşanan siyasal, sosyal, ekonomik gelişmelerin nüfus hareketliliğini daha da artacağı görülmektedir. Bu durum göç olaylarına ivme kazandıracaktır. Bununla birlikte ülkelerin ve toplumların günümüzde olduğu gibi gelecekte de çokkültürlülüğünden kaynaklı problemlerle meşgul olma olasılığı artmaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de mevcut toplumsal yapı farklı dil, din, inanç ve kültür yapılarını içerdiğinden çeşitli boyutlarda sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti toplumsal yapı olarak sosyal sınıf, etnik köken, cinsel yönelim, yaş, cinsiyet, ırk ve kültürel değerler gibi unsurlar açısından birçok farklılığı bünyesinde bulundurduğundan çok kültürlü toplum yapısı vardır (Polat & Kılıç, 2013, s. 357). Ülkelerin ileride de oluşabilecek muhtemel daha büyük problemleri kolay ve sağlıklı şekilde halledebilmeleri için çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile ilgili önlemleri almalarının önemli olduğu görülmektedir.

Mevcut araştırmada da öğretmenlerin çokkültürlü toplumsal yapı içinde karşı karşıya kaldıkları çokkültürlü eğitim durumundan kaynaklı çeşitli problemler yaşadıkları görülmüştür. Bu problemleri çözebilmek için de yeterli düzeyde çokkültürlülük eğitimi almaları gerekmektedir. Akkaya, Susar ve İşçi'ye (2018) göre öğretmen adaylarının lisans eğitimleri süresince çokkültürlü eğitim anlayışına sahip, hoşgörünün temel alındığı, tek kültürlü anlayıştan ziyade farklı kesimlerin eğitim ihtiyacını karşılayabilecek yeterlilikte bir eğitim almaları önemlidir. Çokkültürlü eğitimde karşılaştığı problemleri çözme noktasında daha çok tecrübeli meslektaşları ile rehberlik servisi ve zaman zaman da okul yönetiminden destek alarak problemleri çözmeye çalışmaları öğretmenlerin yetiştirilme sürecinin yeniden ele alınmasının ve geliştirilmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm öğretmenlik alanlarının yanı sıra özellikle de psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümlerinde çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile ilgili ders ve öğretim programlarının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi gerektiğinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Amaç ve boyutları bağlamında değerlendirildiğinde çokkültürlü eğitimin en önemli işlevi öğretmen ve öğretim programıdır (Arslan, 2016, s. 415). Görevi başındaki mevcut öğretmen ve yöneticilerin karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri problemleri sağlıklı bir şekilde çözebilmeleri için bu konuda yetkinliği olan liyakatli kişilerin vereceği kurs, seminer ve hizmet içi eğitim faaliyetlerinin artırılması konunun üzerinde durulması gereken başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin bütün unsurları bir kazanıma dönüştürebilmeleri, ulusal ve uluslararası boyutlarda gerekli bilgi ve becerilere sahip olabilmeleri geleceğimiz adına çok önemlidir.

Bu doğrultuda yapılacak çalışmalarda öğretmenlerin çokkültürlülük tutum ve özyeterlilik algılarının geliştirilmesine yönelik faaliyetlere ağırlık verilmesi yararlı olacaktır. Öğretmenlere çokkültürlü eğitim ortamlarında yaşadıkları sıkıntılarının önlenmesi adına stres, sorun çözme teknikleri, iletişim becerileri, çatışma ve kriz yönetimi gibi konularda aralıklı olarak uzmanlık eğitimleri verilebilir. Bireysel farklılıkları dikkate alan öğretim yöntem ve tekniklerinin öğretmenlere kazandırılması bakımından da mesleki, uzmanlık eğitimleri artırılabilir. Sığınmacı veya mülteci öğrenciler açısından iletişim ve uyum sağlama sürecini hızlandırmak adına Türkçeyi öğrenebilmelerine yönelik eğitim ve kurs faaliyetleri de artırılabilir. Yapılacak yeni araştırmalarda da farklı ülkelerdeki çokkültürlü eğitim uygulamalarının karşılaştırmasının yapılması ve çokkültürlü eğitim uygulanan okullarda görev yapan öğretmenlerin yaşadığı problemlere ilişkin geliştirdiği örnek uygulamaların araştırılması literatüre katkı sağlayacaktır. Bu araştırmanın sınırlılığı benzer kültürel ortamdan gelen öğretmenlerden elde edilen verilerle analiz yapılmış olmasıdır.

Bu çalışmanın sonuçlarının, genel olarak eğitim fakültelerinin öğretim programı, mevcut eğitim sistemi veya paydaşlarına yönelik, özelde ise sığınmacı, mülteci öğrencilerin eğitimine ilişkin ileride yapılacak araştırmalara ve yeni düzenlemelere etkisi olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akcaoglu, Ö. M. (2017). Çokkültürlü Eğitim Uygulamasının Öğretmen Adaylarının Çokkültürlü Eğitim İle Sınıf Yönetimi Tutum ve Yeterliklerine Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Akkaya, N., Susar, F., & İşçi, C. (2018). Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülüğe İlişkin Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (29), 308-335.
- Akman, Y. (2020). Öğretmenlerin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumları ile Çokkültürlü Eğitim Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 49, 247-262.
- Alanay, H. (2015). Eğitim Fakültesi Lisans Öğrencilerinin Çokkültürlülüğe ve Çokkültürlü Eğitime Dair Görüşleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Arslan, A., & Çalmaşur, H. (2018). Okul Yöneticilerinin Çokkültürlü Eğitim Tutumlarına ve Demokratik Tutumlarına İlişkin Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması. [Journal of Computer and Education Research](#), 6(12), 161-194.
- Arslan, S. (2016). Çokkültürlü Eğitim ve Türkiye: Mevcut Durum, Beklentiler, Olasılıklar. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(57), 412-428.
- Aslan, M., & Kozikoğlu, İ. (2017). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumları: Van İli Örneği. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (31), 729-737.
- Aşkın, M. 2010. Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 213-220.
- Avval, G. T. (2018). Sosyal Bilgiler Eğitimcilerinin ve Sosyal Bilimcilerin Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitime Bakış Açıları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydoğdu, H. (2009). Tevhidi Tedrisat Kanunu ve Eğitimdeki Gelişmeler. Milli Eğitim Dergisi, 38(182), 372-384.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.
- Banks, J. A. (2013). Çokkültürlü Eğitime Giriş. (H. Aydın, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başarır, F., Sarı, M., & Çetin, A. (2014). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim Algılarının İncelenmesi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 4(2), 91-110.
- Başbay, A., & Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlilikleri. Ege Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi, 34(152), 31-39.
- Bilgin, N. (2003). Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2005). Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik. Türkiye Günlüğü Dergisi, 80, 52-63.
- Ciğerci, M. F. (2020). İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenler ve Yöneticilerin Gözünden Çok Kültürlülük ve Çok Kültürlü Eğitim. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 125-139.
- Cirik, İ. (2008). Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34(34), 27-40.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. Sage publications.
- Çakır, İ. (2011). Yabancı Dil Öğrenme Ortamlarında Kültürün Rolü. Milli Eğitim Dergisi, 41(190), 248-255.
- Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü. Uludağ Üniversitesi, Fen-

- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(15), 319-332.
- Çiftçi-Acar, Y. (2019). Çokkültürlü Eğitim: Öğretmen Eğitimi ile İlgili Yaklaşımlar. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(2), 36-57.
- Çoban, A. E., Karaman, N. G. & Doğan, T. (2010). Öğretmen Adaylarının Kültürel Farklılıklara Yönelik Bakış Açılarının Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 125-131.
- Çopur, A., & Demirel, M. (2016). Suriyeli Mültecilerin Yükseköğrenim Sorunu: Göç Süreci ve Sonrası. Ankara: Pegem Akademi.
- Çuçen, A. K. (2005). Kültür, Uygarlık, Evrensellik ve Çok-Kültürlülük. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 4, 111-115.
- Demirçelik, D. E. (2020). Eğitimde Çokkültürlülük. Ankara: İksad Yayınevi.
- Demirdağ, S. (2015). Classroom management and students' self-esteem: Creating positive classrooms. Educational Research and Reviews, 10(2), 191-197.
- Demirdağ, S. (2016). The Relationship between Faculty Members' School Culture and Burnout Levels Based on the Perceptions of Teacher Candidates. E-International Journal of Educational Research, 7(3), 49-62.
- Demirdağ, S. (2019a). Critical thinking as a predictor of self-esteem of university students. Alberta Journal of Educational Research, 65(4), 305-319.
- Demirdağ, S. (2019b). Öğrenci Çeşitliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 52(1), 1-28.
- Demirdağ, S. (2020). Öğrenci çeşitliliği ve çokkültürlü eğitim. Ankara: Nobel.
- Deniz, B., & Demirdağ, S. (2020). Investigation of the relationship between school culture, classroom management and teacher performance according to teachers' perceptions. Karaelmas Journal of Educational Sciences, 8, 65-81.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18(1), 175-204.
- Dolapçı, E. (2019). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Özyeterlik Algısı ve Okul İklimi ile Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3(2), 207-222.
- Emiroğlu, K., & Aydın, S. (2003). Antropoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Ergil, D. (2010). Barışı Anlamak: Dilde, Hayatta, Kültürde. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erincik, S. (2011). Kimlik ve Çokkültürlülük Sorunu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 52(2), 219-241.
- Ernas, S. & Aksoy, H. H. (2022). İnsan Farklılıklarına İlişkin Mardin İli İlkokullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Görüşleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 55(2), 361-386.
- Genç, Z. S. (2017). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Gerek, R. (2006). Düziçi Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Gezer, Y. (2020). Kriz Yönetim Becerilerine (Kriz Öncesi, Dönemi ve Sonrası) İlişkin Olarak Okul Müdürlerinin Sergilemiş Oldukları Davranışlar. Disiplinler Arası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(8), 282-298.

- Güngör, S., Buyruk, H., & Özdemir, Y. (2018). Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülüğe İlişkin Tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 816-837.
- Güven, D. E. (2005). Eğitim Üzerine Yenilenen Eleştiriler, Alternatif Öneriler. *Başkent Üniversitesi Eleştirel Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı Pivolka*, 2(17), 6-8.
- Güvenç, B. (1974). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Güvenç, B. (2004). *Kültürün ABC' si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jafari, K. K., Tonga, N., & Kışla, H. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Bulunduğu Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri ve Uygulamaları. *Academy Journal Of Educational Sciences*, 2(2), 134-146.
- Janova, G., Gelashvili, T., & Murvanidze, M. (2019). Samtskhe-Cavakheti Bölgesi'nde Çok Kültürlü Eğitimin Zorlukları Ve Çözüm Önerileri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (43), 121-130.
- Karaçam, Ş. M., & Koca, C. (2012). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülük Farkındalıkları. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 89-103.
- Karadeniz, S. (2021). Çok Kültürlü Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin Çokkültürlülük Algularını Etkileyen Etkenler Nelerdir (Yayımlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Karaköse, G. (2020). Küreselleşme Çağında Kimlik, Milliyetçilik ve Çokkültürlülük Görünümleri. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 506-519.
- Kaya, Y., & Söylemez, M. (2014). Öğretmenlerin Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi: Diyarbakır Örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 128-148.
- Kiremit, F. R., Akpınar, Ü., & Akcan Tüfekçi, A. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149.
- Kula, O. B. (1992). *Demokratikleşme Süreci ve Eleştirel Kültür Bilinci*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Marangoz, G., Aydın, H., & Adıgüzel, T. (2015). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime Karşı Algısı. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 709-720.
- Maya, İ. (2016). İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Çok Kültürlü Sınıf Ortamlarında Sınıf Yönetiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlar İçin Kullandıkları Stratejiler. K. Beycioğlu, & N. Özer, & D. Koşar, & İ. Şahin (Ed.), *Eğitim Yönetimi Araştırmaları* (1. Baskı) İçinde (s. 428-434). Ankara: Pegem Akademi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morkoç, S. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çok Kültürlülük ve Çok Kültürlü Eğitim Algularının Değerlendirilmesi (Erzurum Kenti Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Nziadam, L. (2022). Demokratik ve Çok Kültürlü Nijerya Devletinde Eğitim: Bir Değerlendirme. *Afro Eurasian Studies*, 9(2), 102-112.
- Ocak, G., & Akar, T. (2016). Anadolu Lisesi Öğretmenlerinin İngilizce Programında Çok Kültürlülük Kavramına İlişkin Görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 109-132.
- Öteleş, U. Ü. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Çokkültürlü Eğitimin Yansımaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 500-516.
- Özenel, E. (2012). Çok Kültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çok Kültürlülüğü, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55-70.

- Özgüzel, S. (2014) Batı Avrupa'da Çok Kültürlü Toplum Olgusu ve Kültürlerarası İletişimin Önemi Çok Dillilik, Çok Kültürlülük ve Dünya Bireyi Olmak. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(4), 143-152.
- Özhan, İ. (2006). Farklılaşmanın Özel Görünümleri Olarak Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Pehlivan, H. (2014). Genel Liselerde Görev Yapan Öğretmenlerin Çokkültürlü Yeterlik Algılarının Sosyo Ekonomik Statüleri Açısından İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (38), 95-111.
- Polat İ., & Kılıç, E. (2013). Türkiye'de Çok Kültürlü Eğitim ve Çok Kültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 352-372.
- Polat, M., & Ceylan, Y. (2012). Alman Eğitim Sisteminde Çokkültürlülüğün İzleri: Osnabrück Üniversitesi Örneği. Education Sciences, 7(4), 1032-1044.
- Polat, S. (2009). Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Kişilik Özellikleri. International Online Journal of Education Sciences, 1(1), 154-164.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi. Göç Dergisi, 3(1), 65-81.
- Say, Ö. (2017). Çokkültürlülük Kavramı ve Anlamın Çokluğu. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 29-39.
- Sezer, O. G., & Kahraman, B. P. (2017). Sınıf ve Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumları ile Kültürlerarası Duyarlılıkları Arasındaki İlişki: Uludağ Üniversitesi Örneği. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(2), 550-560.
- Söylemez, M. (2009). Türkmenistan'ın Sosyokültürel Yapısı. İzmir: Altın Kalem Yayınları.
- Şişman, M. (2002). Örgütler ve Kültürler (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ., & Yıldız, K. (2018). Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları, Eğitim ve Din Eğitiminden Beklentileri: Eskişehir Örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(1), 107-133.
- Uydaş, İ. & Genç, Z. S. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerinin Küresel Vatandaşlık Bağlamında Çokkültürlülük Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 4(1), 416-429.
- Uzman, N. ve Kösten, R. (2016). Suriyeli Akademisyenlerin Bakış Açısından Türkiye-Suriye İlişkileri ve Sığınmacılar Meselesi. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (24), 251-272.
- Uzun, E. M. & Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1(1), 72-83.
- Yakışır, A. N. (2009). Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2016). Kosova'daki Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Bilgi, İnanç, Tutum ve Öz Yeterliliklerinin Sınıf İçi Uygulamalarıyla İlişkisinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Yıldırım, S., & Tezci, E. (2017). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Kavramsal Bilgileri, Bilgi Düzeyleri ve Sınıf İçi Uygulamaları: Bir Ölçek Geliştirme. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 12(18) 719-736.
- Yıldırım, S., & Tezci, E. (2020). Factors That Influence Teachers Multicultural Teaching

- Practices. Opus International Journal Of Society Researches, 16(27), 13-47.
- Yılmaz, F., & Yılmaz Altun, S. (2012). Çokkültürlülük Projesi: E-Twinning Uygulamalarına İlişkin Öğrenci Görüşleri. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (8), 120-132.
- Yılmaz, G. F. (2020). Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Öğretmen Algıları. Milli Eğitim Dergisi, 49(226), 291-321.
- Yurttaş, S. (2019). Toplumsal Kimlik Okuryazarlığı. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(3), 825-842.